

Joan Fuster

“Aquest serà, d'ací a poc, un país monolingüe. En castellà”

En unes setmanes el llibre *Nosaltres els valencians*, de Joan Fuster (Sueca, 1922) complirà 30 anys de la seua primera edició. Amb motiu de l'efemèrides Fuster ha accedit a una conversa que té més a veure amb una partida de ping-pong que amb una entrevista.

Ha passat dels vots de silenci a la conferència de premsa, pràcticament, senyor Fuster.

—Es que trenques una volta el vot de silenci i de seguida vénen tots. Uns darrere els altres.

—¿Per què l'ha trencat?

—Ah, per aquelles coses que passen.

—¿I quines coses passen?

—No ho sé. Però, en fi, passen coses. I mira.

—¿Joan Fuster continua sent la mesura de totes les coses?

—Home, en última instància, sí. Tampoc tenia la pretensió que la frase fóra presa al peu de la lletra.

—“La Bíblia”, com és conegut *Nosaltres els valencians*, farà 30 anys.

—El temps passa de quina manera. Bé, han passat 30 anys.

—¿Ha passat només temps?

—I més coses.

—¿Per quina edició va?

—Si vols la veritat, no ho sé. Quan s'acaba un tiratge, en fan un altre. I ja està. No els fan molt llargs. La cosa important és que el llibre continua a les llibreries.

—Vist en perspectiva, ¿on ha causat més efectes secundaris, al País Valencià o a Catalunya?

—Home, al principi, més impacte allà que ací, segurament. Tenint en compte que fa 30 anys ací no hi havia res. Ni curiositat pel país ni res. Ara: a la llarga, jo crec que ací, pel que he pogut observar en gent de la teua edat.

—¿I on ha irritat més el llibre, allà o ací?

—¿Irritat? Nooo. El llibre no ha irritat realment. Ací, els lectors que s'haurien pogut irritar, no el van llegir. Ni l'han llegit. Ni crec que el llegiran.

—A Catalunya sí que va irritar, ¿no?

—Ah, bueno. Sí, reaccions personals, les que vulgues. I supose que ací també hauria passat si, en compte de

llegir *El País Valencià*, que tampoc el van llegir massa, hagueren llegit *Nosaltres els valencians*.

—¿Per què es va llegir més un que l'altre, si és que es va llegir?

—Per què amb *El País Valencià* va haver una campanya de premsa. I el truc aquell de traure frases de context.

—¿Per què no es va fer igual amb *Nosaltres els valencians*?

—El tema era massa complicat. Amb l'altre era fàcil, però amb aquest havien d'entrar en matèria. I això era complicat.

—¿Tenien raó els que l'acusaven d'haver fet un llibre sobre unes bases estrictament agràries?

—Perdona, el llibre no té “unes bases estrictament agràries”. Això s'ho ha inventat algú. Allà es parla de la situació real del país econòmic i social. Amb les poques estadístiques que hi havia, ¿hmm? I està per demostrar que m'equivocava.

—Si hi fera ara, ¿el variaria substancialment?

—Coses que sí, però substancialment no. Certes afirmacions de tipus històric, per exemple, que en aquell moment, a falta de bibliografia, havies d'improvisar-les. Després han vingut uns senyors que han dit sí o han dit no. Això, en la part històrica. La part social, evidentment, ha canviat en aquests trenta anys.

—¿Per què no ha quallat el missatge polític del seu llibre entre els polítics?

—En la mesura que podia influir,

crec que sí que ha influït. Si no, avui no passarien certes coses. No vull dir que tot siga conseqüència del meu llibre, ¿hmm? Hi ha altres coses que passen simultàniament.

—Però el seu llibre és el detonant.

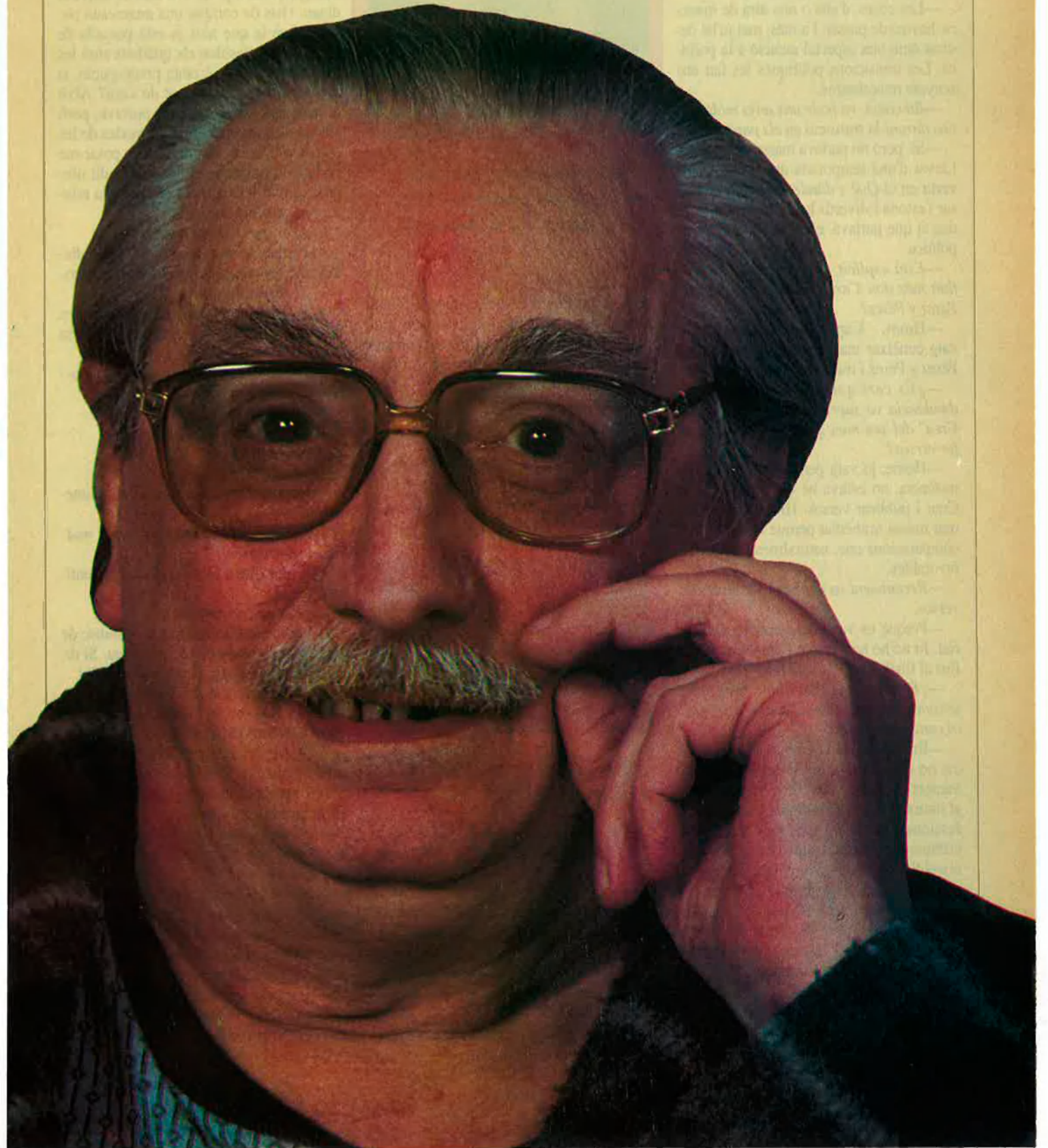
—Buenoo, és possible que el llibre siga detonant o siga una altra cosa. Realment és que no havia existit mai una cosa d'aquest tipus referida al País Valencià, ¿hmm? Si tu mires la producció diguem-ne teòrica, o no teòrica, del valencianisme d'abans de la guerra, veuràs que hi ha poca cosa. Quatre pàgines.

—En l'any 76, en plena efervescència nacionalista, ¿era previsible que les coses rutllaren com han anat, amb tanta deserció del nacionalisme?

—Jo no m'havia fet mai massa il·lusions. No estic frustrat perquè tampoc he estat mai massa optimista. Això, amb el tema del nacionalisme i amb el tema que vulgues, també ha passat en tota la resta del país. És un altre fenomen a considerar. La desmobilització política, sindical, etcètera, és un fenomen bastant general.

—Ha quedat, en tot cas, més de tot que nacionalisme en els partits.

—En les partits que podia quedar alguna cosa, ha quedat una mena de solatge. Una obligació moral per part d'alguns, per determinades coses. Un

sector. Parle dels partits polítics d'esquerra, que són els que podien haver assumit part, almenys una part, del missatge.

—¿Per què la dreta no ho podia assumir?

—Perquè la dreta en aquest país sempre ha estat regionalista. ¿No ho veus? Molt anticentralista, com ara, com sempre. Però això és una cosa diferent.

—¿L'ha decebut la transició?

—Les coses, d'una o una altra de manera, havien de passar. I a més, mai m'he dedicat amb una especial atenció a la política. Les transicions polítiques les fan uns senyors remotíssims.

—En canvi, va tenir uns anys molt actius durant la transició en els papers.

—Sí, però no parlava massa de política. Llevat d'una temporada que em vaig divertir en el *Qué y dónde*, que era per passar l'estona i divertir la clientela. De política sí que parlava, en el sentit que tot és política.

—Està explícit, Fuster. ¿Qui l'ha influït més don Carles Riba o don Rafael Pérez y Pérez?

—Hmm... Cap de dos. Literàriament, vaig conèixer massa prompte don Rafael Pérez y Pérez i massa tard el senyor Riba.

—¿És cert que per a evitar la redundància va suprimir el genitiu "de la Creu" del seu nom quan va començar a fer versos?

—Home, jo vaig pensar que, en última instància, no estava bè dir-se Joan de la Creu i publicar versos. Hi havia un referent massa immediat perquè el lector fera comparacions que, naturalment, no serien favorables.

—Recentment va publicar Set llibres de versos.

—Perquè es van encaparrar en l'editorial. Jo no ho hauria tret. I em vaig resistir fins al final. Està fet i està fet.

—¿És lògic que l'escriptor amb pretensions de professionalitat estiga abocat al canvi de llengua?

—Era inevitable i és inevitable. El mercat no dona més de si. Si escrius exclusivament en català, o ets ric o ho has de fer al diumenge per la vesprada. I si vols professionalitzar-te, no tens més remei que escriure en castellà. L'altre dia va venir un novel·lista que volia viure dels llibres. I li vaig fer la reflexió, ¿hmm? ¿Quants diners necessitava per a no passar gana? Al 10 per cent del preu de venda del llibre, que fera càlculs. I mirara quants llibres havia de vendre mensualment. Impossibile. Com no siga dedicant-te al periodisme, a la col·laboració en els periòdics, on tampoc pots fer massa cosa en català.

—Vostè va viure molts anys d'això.

—És clar que sí. Escrivint com un animal.

—¿Li costava molt escriure o ho feia amb certa rapidesa?

—Noouu, ni em costava ni em deixava de costar. Em costava una mica, sí, perquè

RAFA GIL

“Si escrius exclusivament en català, o ets ric o ho has de fer al diumenge per la vesprada”

sempre he tingut certes manies estilístiques. I damunt, havies de fer quatre articles a la setmana i havies d'estar pendent de tot. Veies el món sota espècie d'article, que és el que deia Pla.

—¿Encara el veu així?

—Més o menys.

—¿Aquest és un país bilingüe, com diu l'Estatut?

—Sí, i d'ací poc serà monolingüe.

—¿En català, vol dir?

—En castellà, vull dir

RAFA GIL

“¿El Consell Valencià de Cultura? No m'interessa”

—¿Els 10 anys d'Estatut han servit per acostar la mentalitat nacional als valencians?

—¿L'Estatut? ¿Tu ho creus?

—Jo faig les preguntes, no em correspon a mi creure.

—És que estàs sotmetent-me a un inter-

rogatori de tercer grau. ¿Tu què creus?

—És vostè el que ha de contestar...

—¿Per què?

—... si vol.

—Doncs ja està.

—Està cordial. ¿Qui li compra la roba, senyor Fuster?

—No em compre roba, ¡cristo! ¿Per a què? Si no isc mai de casa. Amb dos pijames, ja en tinc prou. De tant en tant em diuen: t'has de comparar una americana nova perquè la que tens ja està passada de moda. Ja no s'estilen els quadrets sinó les ratlletes. ¿Per a què tanta preocupació, si no em moc pràcticament de casa? Això tu, que dus corbata. Jo en portava, però ¿havia d'estar pendent de les modes de les corbates? Doncs vaig decidir no posar-me corbata i s'ha acabat. I ja no m'ha dit ningú més mai si la corbata que portava estava o no passada de moda.

—¿Per què no ix de casa?

—Perquè no tinc ganes. Acíestic distret amb les meues coses, els meus papers.

—El carrer il·lustra.

—Sí, però ja no estic en edat d'anar a auscultar el carrer. I a més, ve prou gent per ací i m'ho conten.

—¿Vostè encara forma part del Consell Valencià de Cultura?

—Sí, em van posar allà, sí.

—Però no anava a les reunions.

—No, ni hi vaig.

—¿Pensa tornar-hi?

—Noouu. De moment, no. No m'interessa.

—¿El PSPV-PSOE no li ha retret mai aquest desinterès?

—Si em diuen alguna cosa, em sentiran.

—¿Per què no dimiteix?

—Per la mateixa raó que no dimiteisc de totes les coses de què sóc president. Si dimiteixes, de seguida s'arma un escàndol.

—¿Té constància de l'existència de la direcció general de Política Lingüística de la Generalitat valenciana?

—Sí, he parlat un parell de voltes o tres amb el director. Però no hem parlat dels temes propis de la seua àrea. Hem parlat de la mona de pasqua.

—¿Creu que la Generalitat valenciana fa prou per situar la llengua en el lloc que li correspon?

—No. Això és com una vegada que em van preguntar sobre la Llei d'Ús i Ensenyament del Valencià. I vaig dir que el problema no eren les lleis sinó la gent. A la gent no li dona la gana.

—¿La gent són ells, com deia vostè?

—No, la gent som tots. Ix al carrer i mira com respira la gent sobre el tema. Si

hi ha lleis i no hi ha voluntat per part de la gent, és igual.

—*¿La gent que fa les lleis?*

—Dic la gent i dic tots. El problema serà si hi ha un procediment o n'hi ha un altre, perquè això no és una cosa que passa ací sinó a tota l'àrea lingüística catalana. O si vols dir Països Catalans, ¿hmm?

—*Està optimista.*

—Ouuu, noouu. ¿Tu no has llegit el paperet aquell dels de Girona? Ja ho tens. No és que el diagnòstic siga pessimista ni no pessimista, és que la tendència general és aquesta.

—*¿I no hi ha una solució plausible?*

—Jo supose que sí, que hi ha manera de salvar-ho. Perquè no crec que en la història hi haja situacions irreversibles. Potser el dia que morirà l'últim catalano-parlant, doncs s'acabarà tot. Com ha passat en molts idiomes. La majoria dels idiomes que ha parlat la gent des que la gent parla. No crec que siga qüestió de vint-i-cinc anys, com diuen per ací. D'ací tres segles encara hi haurà qui parlarà català. ¿Molta gent? ¿Poca gent? ¿En quines condicions? ¿Serà una trinxera resistent-culturalista a més a més? No ho sé, ¿hmm? Però tenim per a tres cents anys. Anant malament les coses.

—*Unes quantes generacions que han estudiat l'idioma en les escoles i els instituts, ¿no volen dir res?*

—Jo pense que sí que vol dir alguna cosa. Per això el dic que d'ací tres cents anys encara durarà. Mira el drama d'allà dalt: els xiquets saben llegir i escriure el català, però no el parlen quan ixen de l'aula. No solament es parla menys sinó que es parla més malament.

—*En canvi hi ha més mitjans de comunicació en català que mai.*

—També tens unes eixides de bombeo. Aquestes coses no havien existit mai. Això és com un bon senyor, amic meu, que deia: "Avui es parla més valencià que mai. Des del punt de vista demogràfic, deia, en el segle XV la població sencera del país serien 700.000 habitants. I encara hi ha més de 700.000 persones que parlen valencià". Això deia. ¿Què et sembla?

—*¿I no serveixen de res les emissores de ràdio i els canals de televisió en català?*

—D'alguna cosa deuen servir. Però depèn del missatge i la forma. I de l'actitud receptiva o no del públic. Ara: totes les televisions són iguals.

—*¿A la TVV no li troba a faltar res?*

—El problema de la llengua. Per les raons que siguen no doblen pel·lícules.

—*¿Com conceptua l'existència del*

Consell de Cultura de l'Ajuntament de València?

—Ah, no ho sé. No isc de casa. És problema d'ells. No tinc cap opinió sobre el tema.

—*Si se n'haguera anat a viure a Barcelona, ¿la seua sort professional hauria*

RAFA GIL

“Els partits nacionalistes valencians fracassen perquè no hi ha consciència nacional valenciana”

estat distinta?

—Home, això és difícil d'imaginar. D'una banda, hi hauria hagut unes facilitats de relació. Però de l'altra, també hauria hagut d'estar més lligat a les relacions socials.

—*¿Se l'hauria considerat allà millor que se l'ha considerat ací?*

—No em puc queixar.

—*No ho dic per part dels que peregrinen per sa casa, sinó de les institucions i allò que es denomina forces vives.*

RAFA GIL

“L'autonomia ens ha perjudicat en el sentit que cadascú va a la seua”

—*¿Què vols dir?*

—*No vull dir res més que això.*

—*¿Si haguera estat allà, què? ¿M'haurien donat la Creu de Sant Jordi? No puc queixar-me.*

—*¿L'escriptor valencià des de Barcelona és alguna cosa més que un espect-*

men supervivent d'alguna catàstrofe?

—Al principi, sí. Però actualment supose que ja no tant. Hi ha molta gent que escriu. Que publica allà. I supose que la gent compra els llibres de la gent d'ací. Com ací comprem els d'allà.

—*¿Ho suposa només?*

—Home, s'ha de suposar. Si no, les editorials no farien llibres. No són la Unicef. Dic jo.

—*¿Fins a quin punt Josep Pla el marca literària i vivencialment?*

—Cap de les dues coses. Quan vaig conèixer Pla ja era massa gran jo per ser marcat. Ara: m'ha interessat molt, des del principi, les coses que ell escrivia. I després, personalment, li he tingut molta devoció perquè jo anava per allà i ell venia per ací. I coses d'aquestes.

—*Si més no sí que fa els mateixos horaris que ell, cosa que no feia abans de conèixer-lo.*

—*¿Quins horaris?*

—*Aquests horaris tan intempestius que vostè practica.*

—*Home! No ho sé. El senyor Pla quan estava en el mas no feia uns horaris massa... No es llevava massa matí. I per les nits no sé a quina hora es gitaria.*

—*Els seus amics Alfons Cucó, Vicent Soler... amb PSPV o sense ¿encara són una colla «de alegres profesores»?*

—*¿Què preguntes, què? Si continuen sent uns "profesores alegres" o què.*

—*Sense o què.*

—Ah, no ho sé. ¿Per què dius "alegres"?

—*No, si ho va dir vostè.*

—Bueno, són coses que es diuen. Tan "alegres" com quan ho vaig dir ho deuen ser ara, supose.

—*¿Quina reflexió li mereix el fet que Ruiz Mateos haja tret el doble de vots que Josep Guia?*

—Hi ha gent per a tot.

—*¿Em té mania?*

—Noouu. Però ¿què vols que conteste?

—*El que realment pensa.*

—No pense res sobre el tema.

—*¿Per què no pensa ja res sobre cap tema?*

—Sobre aquests temes, no. En absolut.

—*¿Sobre quin tema pensa alguna cosa?*

—Ouuu, ¡mira ara! Corregint proves. Preparant el pròxim volum de les obres completes.

—*¿Per què les va tenir tant de temps abandonades?*

—No ho sé. Escàs entusiasme.

—*Provocat per què.*

—Dos volums seguits suposen molt de

temps. I després tocava un llibre d'assaig. I jo, que jo no tinc costum de fer aquestes edicions, volia incorporar coses noves o que estaven amagades en diaris i revistes. I em va entrar una mandra enorme d'anar buscant paperets. Fins al final que els de l'editorial es posaven seriosos i vaig dir: feu-ho.

—¿Se li ha passat la mandra?

—No, noouu. Ara toca un volum que no és necessàriament d'assaig: *Heretgies, revoltes i sermons*, que és un llibre que la gent no té, Ausiàs Marc, Tirant i mil coses més.

—¿Què fulminaria de la seua producció?

—Ah, no ho sé. Jo he escrit moltes coses de circumstàncies. Per l'obligació de guanyar-te el cèntim i per compromisos, amistats i coses d'aquestes. Però està escrit i està escrit. Què vols que li fem.

—¿Vostè vota?

—Sí. ¿Vols que et diga a qui?

—No, perquè acabarà tirant-me al carrer.

—Tot cristo ho sap. Al meu metge.

—I en les autonòmiques i les generals, ¿vota?

—Pse, a voltes no.

—¿Per què fracassen en l'intent els partits nacionalistes valencians?

—Supose que perquè no hi ha consciència nacional valenciana. Que això és una cosa que no s'improvisa. La poqueta consciència que es va despertar al llarg dels anys del postfranquisme, o al tardofranquisme, doncs no hi va haver ningú que sabera arregar-ho.

—¿I com s'havia de fer?

—A mi què m'expliques tu. Jo no sóc polític. Em diuen: culturalista i no se què. ¿I què volieu que fera jo? El que sé fer: escriure. Havia d'haver un altre senyor que es dedicara a la política. I els que ho van fer no van tenir la sort d'enganxar l'electorat. No es podia improvisar. Una cosa és la irradiació que podia tenir un llibre o unes conferències, i una altra cosa és la gent que no té costum de llegir llibres ni d'anar a les conferències.

—¿I què ha de fer la gent que creu en el nacionalisme?

—Que ho continuen fent. El problema és que hi poden haver diversos obstacles. Des del percentatge del reglament electoral a la passivitat de la base,

¿hmn? Ara: si algú no intenta remoure'ls, estaran ací per a tota la vida.

—¿Catalunya ha fet el que havia de fer pel País Valencià?

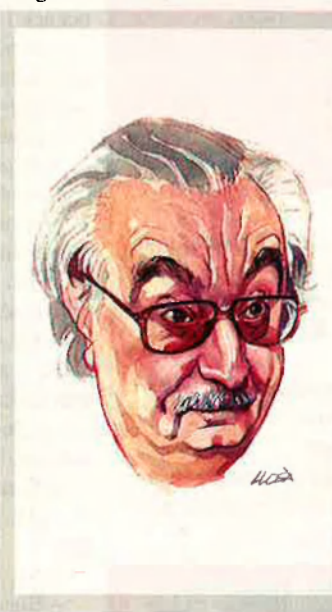
—¿Qui és Catalunya? Perquè hi ha gent que sí i gent que no.

—*La Generalitat, per exemple.*

—Quan van inventar això de l'estat de les autonomies va quedar tot cosificat a les competències i les reticències. Aquells d'allà no s'atreveixen a res per por a la reacció d'ací. I els d'ací ho deixen passar. No volen. I les coses que es fan, es fan d'esquena a ells.

—¿Ens ha perjudicat l'autonomia nacionalment?

—Ens ha perjudicat en el sentit que cadascú va a la seua. I de més a més, els

El moralista empinat o l'escàs interès

Entre el parèntesi que va de l'escepticisme a l'apatia, o de l'agitació a la profecia, hi ha una obra estimulante, sense precedent, sedimentant, que ha fet palpar tres generacions, que, en alguns casos, han arribat a reconciliar-se amb la seua identitat. Potser des del cansament ancestral de valencià, aquest moralista empinat de celles circumflexes, avui segrega una atmosfera de catàstrofes, un liquidacionisme orwellista. Més fisiològic que intel·lectual.

polítics han d'atendre la seua paraeta, l'electorat. I l'electorat és geogràficament molt determinat.

—¿Quina interpretació fa de l'ascens d'ERC?

—Les coses electorals són enigmàtiques. No acabes d'entendre mai per què els vots van d'un lloc a l'altre. ¿Què motiva el vot a la gent? No ho entens. Ara ha tret més vots aquest senyor que en les anteriors. Bé. Si això tinguera un valor simptomàtic, realment, però jo no he cregut mai que unes eleccions tinguen un valor durador. La gent que avui vota blanc, d'ací quatre anys, si no vota negre, vota gris. No dic tota la gent. Sinó un gran sector de gent. No oblidés que ERC, en un moment determinat, va tenir més vots que ara. ¿Per què la gent va deixar de votar-la? ¡Ah! I probablement, la gent que ara la vota és jove. Gent nova.

—¿Com veuria que ERC s'implanta-

ra al País Valencià?

—No crec que tinguera massa èxit. Això són extrapolacions. La gent fa unes consideracions teòriques o intel·lectuals pensant que això té una aplicació política immediata. I això no funciona així. Funcionaria si hagueren passat més coses de les que han passat. Llibres, actuació política, etcètera. Això que deia abans emprant la paraula consciència, que no és una paraula massa rigorosa per a referir res. I sense aquest estadi primer de revalencianitzar el país, ¿hmn?, tot el que es puga pensar a nivell de Països Catalans em fa la impressió que no serà massa fàcil.

—¿Quan en el pròleg de l'últim volum de les obres completes parlava d'apatia, això era un grau superior a l'escepticisme?

—Sí, trobe que és més fisiològic que intel·lectual.

—¿Què ha impregnat més entre la feligresia, el seu escepticisme o el concepte d'identitat?

—És una cosa que no he pogut ni volgut valorar mai.

—¿Per què s'ha acabat el Fuster fàctic, el que repartia audiències entre alcaldes, presidents de Diputació i consellers?

—Encara vénen. I algun ministre. Però no hi he influït. Això és d'aquelles fantasies que feu.

—Tinc constància que li han demanat parèixer sobre molts temes.

—Pocs temes. I estrictament culturals. Si m'haguera mort fa cinc anys o deu anys, ¿què farieu? ¿Vindrieu al cementiri a fer-me entrevistes?

—Ja que suggereix el tema, ¿li inquieta la mort?

—Hmm... jo em moriré despús-demà. I s'ha acabat. Setanta anys són molts. I més quan has abusat tant.

—És un poc macabre, però ¿li preocupa que instrumentalitzen el seu cadàver?

—El que no voldria és caure en mans de qui jo sé. Em posaria la dolçaineta i la percalina damunt. Horrible. Cosa més encertada que la de Pizcueta, impossible. No va donar peu a l'espectacle. I parlant d'espectacles, ¿quan acabem aquest?

—Ja s'ha acabat.

Miquel Alberola